

BELLARMIN SZENT RÓBERT

1517 október 31-én Luther Márton ágostonos szerzetes, a wittenbergi egyetem szentírás-tanára és a város ünnepelt szónoka a vártemplom kapujára kilencvenöt teológiai tételt szegezett ki vitatkozásra.

Ez a tett magábanvéve nem rendkívüli dolog; a szellemi párbaj megszokott módja. De a kalapácsot most lobogó temperamentum lendítette és a barát, mögött a némettség elfojtott indulata izzott. A kalapácsütések nemcsak a wittenbergi vártemplom kapuját döngették, hanem — talán a nélkül, hogy Luther akkor még tudta és akarta volna — első csapásokként hullottak a nyugati kereszténység másfélezeréves, szinte sértetlen egységére is.

A tételek nyomán nagy irodalmi harc támadt Luther és a tételek ellenzői között. Eck János ingolstadtai tanárral 1519-ben Luther Lipcsében személyes vitába is szállt. A vita Luther vereségével végződött. A döntőbírák felkért párizsi és heidelbergi egyetemek is ellene nyilatkoztak.

Luther ugyan már a lipcsei disputációban is tagadta a pápa primátusát és a zsinatok tévedhetetlenségét, de mindezek az események még csak a teológusok köreiben keltettek izgalmakat. Hirtelen fordulatot akkor vettek, mikor Luther X. Leó pápa kárhoz-

tató bullájával szemben a német fejedelmekhez és néphez fordult.

1520 augusztusában bocsátotta ki első németnyelvű röpiratát „a német nemzet keresztény nemeségéhez a keresztény rend megjavításáról”. Vértörrel harci riadó ez ama „szalmából és papírból” font falak megrohamozására, amelyek mögött, Luther szerint, a pápisták megbújnak. A fejedelmeknek kell megtisztítaniuk a német birodalmat a rómaiak „gyalázatos és ördögi” hadseregétől. Felszítja a német nemzeti önérzetet és biztosítja magának a fejedelmek és főurak támogatását, mert rászabadítja őket az Egyháza és vagyonára. Gyors ütemben követték ezután egymást Luther többi röpiratai. Az 1520-as évet befejezte a római „Antikrisztus” bullája ellen kibocsátott röpiratával és a pápai bulla, meg az egyházi jogkönyv ünnepélyes megégetésével.

1522-ben jelent meg legnagyobb műve, az Újszövetség német fordítása, 1534-ben követte az ószövetség. A wittenbergi Hans Lufft 50 év alatt százezer példányt adott el belőle. Luther egyházi énekeket is írt és német katekizmust is kiadott. De ezeken kívül csak röpirataival harcolt a római Egyház ellen. Tudása, vasakarata, hihetetlen munkabírása, nyelvteremtő és ritka szónoki képessége mellett ez a taktika, amelyet addig egyetlen újitó sem követett: a hittudományok kérdéseit nemzeti nyelven kivinni a katedrálról a nép közé, volt legerősebb fegyvere.

Ebben az újszerű haditaktikában Luthernek már kezdettől fogva ügyestollú fegyvertársai akadtak, mindenekelőtt a humanista műveltségű, de könnyű

erkölcsű és írásaiban vérszomjas lovag, Hütten Ulrik. Röpírateikkal szinte elárasztották a németséget. A forradalmi zszurnalisztika Németországban soha olyan nagymérvű nem volt, mint ezekben az években. Rendszeres, tudományos tankifejtést se Luther, se fegyvertársai nem kíséreltek meg. Az „augzburgi hitvallás” (1530), Luther szelídlelkű és mély elméjű hívének, Melanctonnak a műve sem az és csak közbenső állomást jelent a reformációban. A lutheri vallásújítás hihetetlen mérvű szétáradását nem a tudományos propagandának köszönhette, hiszen Chemnitz Márton braunschweigi szuperintendens teljes és módszeres protestáns dogmatikája csak 1563—73 között jelent meg, de nagyobb feltűnést ez sem keltett. A fejedelmek nyomása mellett, amely Németországon kívül főképp a skandináv államokban érvényesült teljes erővel, mint külső eszközök a nemzeti nyelven megírt és a nemzeti önézretre hivatkozó röpiratok toboroztak a leghatásosabban a wittenbergi tanok mellett.

A protestantizmus másik formájának megalapítója, Calvin János, rendszerező, szervező, hideg fő, aki a lutheri tant igazi teológiává fejlesztette. „Institution-inak első kiadása, mint francia hitsorsosainak szánt védőirat, már 1536-ban megjelent ugyan, végleges alakját azonban csak 1559-ben nyerte. De a kálvinizmus Svájcban elsősorban a zwinglianizmust gyúrte le. Németországban is inkább a lutheránusok közt terjedt, a többi államokban pedig csak később tudta lábát megvetni. A század első felének fordulóján a katolicizmus legveszedelmesebb támadója Luther Márton volt.

Ellene szálltak fegyverbe a katolikus hitvédők: a nehézkes Eck, a mélytudományú Del Vio Tamás bíboros és pápai követ, Cochlaeus, aki a „hétfejű Lutherről” kimutatja, hogy csak az Úrvacsora kérdésében hatvanhárom ellentmondásba keveredett, franciák, angolok, domonkosok és ferencesek, a párizsi egyetem vezetésével a főiskolák egész sora, sőt még VIII. Henrik angol király is. Igaz, róla Luther azt mondta, hogy könyvéhez alighanem csak egy-két rőf goromba posztót adott, de sapkát mások csináltak belőle.

Bellarmin fellépéséig körülbelül háromszáz katolikus apologétát ismerünk, de Luthert az új taktikában alig követték. Talán egyetlen kivétel a szatirikus ferences, Murner Tamás, aki már 1519-ben Luther ellen fordult, bár eleinte fegyvertársat sejtett benne. Murner, bár Luther nem sokat hederített rá, mozgékony publicista volt, de hányatott életét már 1537-ben befejezte. A többiek nehézkes fegyverzetükben nem tudtak lépést tartani a lutheristákkal. Irataik fajsúlya a legtöbb esetben könnyű volt és hiányzott belőlük a teremtő zsenialitás. Se személyiségben, se mondanivalójuk formájában nincs közöttük kimagasló egyéniség.

Technikájuk sem volt jó: védekeznek, pedig a győzelem legtöbbször a támadóké. De védekezésük sem apologia, hanem merő vitatkozás. Fegyverük sem hatékony a röpiratokkal szemben. Legfeljebb egyes állításokat támadtak a reformátorok tanaiból. Igaz, hogy reformátorok sem léptek fel még leszögezett tanokkal, hanem nézeteiket váltogatták és a katolikus hit-

védők mögött sem állt még résnélküli várként a Tridentinum dogmarendszere.

Voltaképpen tehát igen hálátlan szerepük volt: a hirtelen jött támadásokat hirtelen kellett kivédeniük, mint a katonának, aki rajtaütésszerű megrohánással szemben csak hevenyészve tudja beásni magát. Mindenekfelett azonban hiányzott belőlük az az iracionális valami, ami a pozitív fordulatot végül is meghozta: az igazi, nagy életszentség.

*

A hatékony katolikus hitvédelem alapja, a trienti zsinat hitvallása, sokáig készült. Az Egyház történetében fontosságban semmi más zsinattal össze nem hasonlítható Tridentinum háromszoros, hosszú megszakítással 1545-től 1563 végéig tartott. A rendszeres védekezés megkezdését ez is késleltette. De a zsinat befejezése után rögtön olyan virágzás indult meg a katolikus teológiában, melynek nincsen párja az egyháztörténelemben. A hitvitákban is a nagy elmék korszaka volt ez, akiknek főerőssége az, hogy egyesítettek magukban a skolasztikus képzettséget az alapos szentírási tudással és történeti ismeretekkel. Nem részlettudást, különálló teológiai tudományágakat képviselnek. Bennük az egész teológia mély és szerves egységet alkot.

A Tridentinum után három kiváló reformpápa ült Szent Péter székén: V. Pius, a szent, XIII. Gergely, akinek nevét naptárreformja miatt is mindenki ismeri és V. Sixtus, az egyházi állam és a római kúria reformátora.

XIII. Gergely (1572—85) hetvenéves volt, mikor a pápai trónra került. Borromei Szent Károly és a jezsuiták tették világból reformátorrá. Alatta kezdődött a rendszeres és átfogó katolikus megújulás. Ekkor volt tulajdonképpen a legveszélyesebb a helyzet is. Kérdés volt, megmarad-e egyáltalán az Alpokon túl a katolicizmus. De a röpiratok könnyű sikereinek ideje ekkor már lejárt. A XVI. század első fele a protestáns lendület és siker jegyében zajlott le. Élete végén azonban már maga Luther is gyakran komor és keserű hangulatban tünődött az átütő siker elmaradásán. 1545-ben epés iratával megegyezően neki támadt az „ördögtől alapított” pápaságnak. A pápisták falain nagy réseket ütött ugyan, de ledönteni mégsem tudta őket. A lutheranizmus utolsó nagy szatirikusa a század második felében, Fischart, már nem tudott igazán népszerűvé lenni. Ekkor már nyilvánvaló lett, hogy az a fél fogja megállásra kényszeríteni a másikat, amelyik előbb tudja kiépíteni egységes védőrendszerét. Erre pedig a protestantizmus, amely már akkor számos, egymást is gyakran ádáz módon támadó felekezetre kezdett szétszakadozni, képtelen volt.

A Tridentinum hitvallásának a teológiai irodalomba való átáramlását főképp XIII. Gergely tette lehetővé, ő alapította a jezsuiták római nagy kollégiumát, amelyből az Universitas Gregoriana lett, ő szervezte újjá a német kollégiumot, az ő nevéhez fűződik az angol, görög, örmény és maronita kollégiumok mellett a magyar intézet megalapítása is. Ő ismerte fel elsőnek és igazán Szent Ignác alapításának jelentőségét, ő volt az, akit figyelmeztettek a Löwen-

ben tanító Bellarminra és az ő határozott óhajára lett az ifjú jezsuita a Collegium Romanumban a hitviták (controversialk) tanára. Az agg pápa éles tekintete felismerte azt az embert, akiben széleskörű, tudás emberi nagysággal, sőt életszentséggel párosult.

#

Mintha a természet tréfás cserét csinált volna! Lutherbe, az északi germánba, lobogó érzelmességét öntött, a déli olasz Bellarminnak viszont az értelem megfontoltságát ajándékozta. Fajiságuktól szokatlanul idegen temperamentumuk volt. Szögesebb ellentétet, mint ezt a két egyéniséget, még elképzelni is nehéz.

Bellarmin Róbert toscanai, montepulcinoi patri-cius család gyermeke volt, tizenkettőből a harmadik. 1542-ben látta meg a napvilágot. Már apró gyerek korában megnyilatkozott benne a hajlam mások tanítására és az üdvösségre való vezetésre. Nem legenda, mert Önéletrajzában maga írja meg, hogy a templomban hallott prédikációkat testvérekéinek otthon újra elpredikálta, a parasztnak meg a katekizmust magyarázgatta. Orvosnak készült, de ez a terv csak múltó epizód életében. A helybeli jezsuita gimnázium olyan hatással volt reá, hogy elhatározta: maga is belép a rendbe. Atyja hevesen ellenezte tervét, annál inkább örült neki az anya. Az apa természetes reményeivel szemben végre is győzött az ő imádságos óhaja és a fiú szilárd akarata. Bellarmin jezsuita lett, de már ekkor szeretett a dolgok végére járni. Ezért előbb öreges komolysággal kifaggatta egyik tanárát, hogy vájjon

tényleg olyan-e a rend belülről, mint amilyenek kívülről látszik és vájjon az csakugyan boldog-e a rendben.

Az ifjú növendék jelleme a szerzetben szinte egyszerre teljesedett ki. Éles értelme rögtön feltűnt. Tanáraival szemben tudományos kérdésekben már növendék korában is önálló véleményt tudott magának alkotni. Humanista érdeklődés is volt benne. Szerette a görög nyelvet, a zenét és az éneket. Egészsége azonban gyenge volt s az orvosok úgy látták, hogy a zseniális ifjú tanítani sohasem fog. Ez a szerencsére nem teljesedett jövődőlés azonban nem szegte kedvét. Tudósnak nem kell lennie, — mondotta — de szentnek igen és ezt elérheti gyenge testtel is. A tudás megszerzése és közlése másokkal sohasem volt előtte öncél, hanem mindig csak eszköz arra, hogy önmagát és másokat az örök célhoz vezesse. Ebben tökéletes fia rendjének, amelynek aktív szelleméből folyik, hogy a keresésben, kutatásban álló tudomány iránt mindig érdeklődött, de sohasem immanensen, mert a tudást a tudományon kívül fekvő célhoz mint építőanyagot tekintette vagy mint fegyvert, mégpedig hatékony fegyvert a valláserkölcsi javak védelmére. Ezért nem szerette Bellarmin a teológiában a terméketlen és szőr-szálhasogató okoskodásokat. Az volt a véleménye az ilyen kérdésekről, hogy megoldásukat a túlvilágra kell hagynunk.

Másik szembeszökő jellemvonása a nyíltság. Növendék korában a szokásos tudományos disputációkon még a széltében használatos logikai csalafintaságokra sem volt hajlandó. Egyízben valamilyen ellenvetésre

nem tudott rögtön válaszolni. Hogy időt nyerjen a gondolkodásra, a vitatkozást vezető tanár biztatta, hogy tagadja az ellenvetés főtételét. — Nem tehetem, — felelte Bellarmin — mert igaz! Később, amikor már nem logikai gyakorlatokról volt szó, ugyanez a feltétlen egyenesség jellemezte. A protestánsok készségesen elismerték róla, hogy mindig hüen adta vissza állításait. Ez a tudományos becsületesség készítette arra, hogy ne elégedjék meg másodkézből vett adatokkal, hanem mindig az eredeti forrásokra menjen vissza. Ugyanezt tette a katolikus forrásokkal is. A szentatyákat és teológusokat mind eredetiben olvasta el. Olvasás közben sok életrajzi és irodalmi adatot jegyzett fel. Jellemző rá, hogy ezeket a jegyzeteket is összegyűjtötte és főtanulmányainak melléktermékeként ezekből nőtt ki teológiai irodalomtörténete, amely több mint húsz kiadást ért el.

A pózólástól irtózott- Már növendék korában ott-hon is nagy sikerrel prédikált, sikerei még nagyobbak lettek, amikor rendi előjárósága a lutherista tűzfészek peremére, Löwenbe helyezte. Hamarosan rájött itt arra, hogy az igehirdetés leghatásosabb eszköze a természetes egyszerűség. Elhatározta tehát, hogy beszédeiben minden szóvirágot kerülni fog. Tudományos munkáiban is ehhez tartotta magát. Nem szerette más-különbem sem a feltűnést és önreklámot. Jóízű humorral jegyezte fel később önéletrajzában, hogy milyen csalódott ábrázatot vágtak azok, akik messzi utakat tettek, hogy a híres hitvédőt megismerhessék, és azután meglátták a feltűnően kicsi és jelentéktelen külsejű emberkét. Amikor hitvitáiból új kiadást ren-

dezték, a kiadó arcképét is mellékelni akarta. Bellarmin Szent Paulinnal felelt neki: „A bennem lakó régi vagy az új ember képét akarod? A régi csúnya, az új pedig még nem kész.” Lelkiéletében is ilyen volt. Mindenki tudta róla, hogy bensőségesen imádságos lelkiéletet él, de ez kifelé semmiféle rendkívüliségben nem nyilatkozott meg.

1570-ben, felszentelése után, ő lett a nagyhírű löweni egyetemen az első jezsuita dogmatikatanár. Az egyetem nagy tekintélynek örvendő professzora volt ekkor már Michael De Bay, aki jószándékúan — hogy a protestánsokat könnyebben visszavehesse az Egyházba — olyan tételeket tanított, amelyek nem fedték a katolikus álláspontot. A fiatal Bellarmin természetesen határozottan Bay ellen fordult, de kiállotta a próbát a tapintatból: a tant támadta, s kímélte a személyt. Olyan erény volt ez, amely akkor éppen nem volt köznapi a katolikus tudósok között sem.

1576-ban került XIII. Gergely kívánságára Kómába és átvette a nagy kollégiumban a controversiák tanszékét. A hitvitákat nem minden jezsuita egyetemen tanította külön tanár, hanem csak azokban az „ultramontán”, Alpokon túli országokban, ahol sok volt a protestáns, mint például nálunk is Nagyszombatban. Rómában viszont csak az ultramontán növendékek hallgatták ezeket az előadásokat, hogy alapos tudással felvértezve otthon belevegyék magukat az igaz hitért való küzdelmekbe. De nemcsak elméleti tudásban részesítették őket, hanem szinte naponként gyakoroltatták őket a hazai nyelvű prédikációkban is.

Bellarmin szelídségre hajló, megnyerő lényé,

széleskörű teológiai és történeti tudása, az ellentábor tanainak alapos ismerete, nemkülönben hitszónoki tehetsége és tapasztalatai szinte predesztinálták erre a helyre. Előadásainak csakhamar híre futott. Mindenfelől kérték szövegüket és sürgették kiadásukat. Bellarmin csak 1586-ban engedett a sürgetésnek. Ekkor jelent meg „Disputatiói”-nak első kötete, két évre rá a második kötet, majd nyolc év múltán a harmadik és negyedik.

Bellarmin ezzel a munkájával lett világhírű. De a legelsők közé emelkedett rendjében is, amely pedig akkor az új alapítás fiatalos lendületével vetette magát a teológiai tudományok minden ágára és egész sereg elsőrangú tudóssal dicsekedhetett.

Érdemes megfigyelni Bellarmin életművének fogadtatását. Az öröm nem volt osztatlan a katolikus oldalon, sőt még rendtársai körében sem. Azt vetették szemére, hogy túlságosan szelíden bánik a protestánsokkal (természetesen akkori szemmel, mert ma egyes kifejezéseit már túlerőseknek találjuk!) és hogy néha világosabb a tévtan előadása, mint a cáfolása. Olaszországban nem is nézték szívesen az olvasását. A rendben csak akkor nyugodtak meg a kedélyek, amikor a rendi generális két teológussal megvizsgáltatta a munkát és azok nem találtak kivetnivalót benne.

Nagyobb veszedelem fenyegette Bellarmin művét V. Sixtus pápa részéről, akinek pedig az első kötetet ajánlotta és aki nagy dicséretekkel is elhalmozta. A változékony kedélyű pápa indexre akarta helyezni, mert Bellarmin szerint a pápáknak csak akkor van hatalmuk világi dolgokban, ha azok a hit és erkölcs

dolgaival összefüggnek (protestas indirecta), Sixtus pedig ebben a kérdésben egy kissé még VII. Gergely és VIII. Bonifác felfogásában élt. Amit Rómában kéréseitek, azt viszont a francia gallikán teológusok sokalták. Ezért a Disputatiókat Franciaországban el is tiltották.

Protestáns oldalon azzal a gyanúsítással fogadták őket, hogy nem is egy ember írta a könyvet. Most azonban megfordult a világ! Egy félszázaddal azelőtt az egyetlen Luther ellen hadakozott a katolikus hittvédők egész serege, most csak protestáns oldalról több mint száz ellenirat fordult Bellarmin ellen. A heidelbergi Paräus Dávid fogadkozott, hogy nevéhez méltóan mint Dávid le fogja dönteni ezt a pápista Góliátot és „Collegia Antibellarminianá” címen külön előadásokat is tartott megcáfolására. Ilyen előadásokat tartatott az oxfordi és cambridgei egyetemen Erzsébet angol királynő is. A XVII. század protestáns teológusaiból egyetlen jelentősebb sem hiányzik az antibellarminista írók közül. Mindhiába. Bellarmin a Disputatiókkal a katolikus hittudósoknak és prédikátoroknak kezébe adta a fegyvert, amellyel megállíthatták a protestáns rohamokat. Beza Tivadar, Calvin életrajzírója és utóda, igen tanult teológus és termékeny író, aki a kálvinizmus elterjedéséért többet tett, mint maga Calvin, mondotta a legkifejezőbb ítéletet róla: „Ez a könyv veszített el bennünket”. Szalézi Szent Ferenc pedig bevallotta, hogy egy városban öt éven át prédikált a Biblia mellett csak Bellarmin művéből.

A legilletékesebb ítéletet a tudós pápa, XI. Pius mondotta ki róla, amikor Bellarmint az egyházdoktor

címével ruházta fel és amikor legkimerítőbben éppen a Disputatiókkal foglalkozott, kiemelve azt, hogy Bellarmin mesterien köti össze bennük a pozitív és skolasztikus módszert és kitűnő előadóképességével, világos és egyszerű stílusával spekulatív tehetség és nagy filológiai és történeti tudás párosul. Az őszinte egyenesség ebben a munkájában sem hagyta cserben Bellarmin. Nyíltan, megmondja, hogy katolikus oldalról nem mindig harcoltak szerencsés kézzel Calvin ellen.

A Disputatióknak a kezdeti nehézségek után a katolikus táborban hatalmas könyvsikerük volt. A második kötetet a frankfurti könyvvásáron annyira kereesték, hogy kétezer példány is elkelt volna belőle, másfél évszázad alatt pedig több mint száz kiadást készítettek a munkából. *Valóban ez volt az első katolikus hitvédelem, amely minden eddigi részlet eredményt felhasznált és klasszikus rendszerben nyújtotta az egész katolikus apologia anyagát.*

Katolikus oldalon majdnem ugyanabban az időben még több nagy apologetikus mű keletkezett, latin és nemzeti nyelven is. De a latin nyelvűek meg sem közelítették Bellarmin művét, a nemzeti nyelvűek pedig, mint Du Perron francia munkája és Pázmány Péter a Disputatióktól egészen független rendszerű, belső értékeiben különben vele teljesen egyenrangú Kalauza, a nyelvi korlátok miatt nem tudott vele elterjedésben versenyezni. A katolikus iskolák hitvédelmi „standard work”-ja két századon át Bellarmin műve maradt.

Hasonló, sőt talán még nagyobb könyvsiker ki-

sérte Bellarmin katekizmusait. A Disputatiók a túloldalon állók visszahódítását szolgálták, a katekizmus a katolikusok megerősítését. Első tekintetre jelentéktelen dolognak látszik egy katekizmus megszerkesztése, akkor azonban sokkal fontosabb volt a szerepe, mint ma. Bellarminnak ezen a téren is nagy tapasztalata volt nemcsak hithirdetői múltjából, hanem azért is, mert a rendi laikus testvérek oktatója volt. Sikerült is élénk, könnyen gördülő párbeszédekben olyan katekizmust összeállítania, amelyet azután hatvanánál több nyelvre fordítottak le, úgyhogy elterjedése vetekedik a Bibliáéval és Kempis Tamás „Krisztus követésé”-vel. Hogy szinte elnyúlhatetlen volt, mutatja: még 1901-ben is kiadták.

•

Ezalatt Bellarmin már egyéb működésével is kinőtt a rendi keretből. Szerzetében minden hivatalt betöltött. A római kollégiumban a rendi ifjúság lelki vezetője volt. A rábízottak legkiválóbbja kétségtelenül Gonzagai Szent Alajos volt, akit 1587-től 1591-ig, a szent ifjú haláláig nevelt és aki meghatóan ragaszkodott hozzá. Bellarmin nemcsak szavával, hanem jó példájával is nevelt. A híres hitvédő, mint a többi rendtag, alázatosan elvégzett minden munkát, még a szokásos konyhai szolgálatot is. A mellett szerette a társaságot, éneket, tréfát. Tökéletes szerzetes maradt mint a római kollégium rektora, majd a nápolyi rendtartomány főnöke is. Innét 1597-ben VIII. Kelemen hívta vissza Rómába és pápai teológussá nevezte ki.

Feladata volt többek között az újonnan kinevezett püspökök vizsgáztatása. Szalézi Szent Ferenc is előtte tett vizsgát.

Ugyanebben az évben ékesítette fel a pápa a bíborral. Bellarmin szabadkozott, de engedelmeskednie kellett. Rokonai igen büszkék voltak e magas kitüntetésre, ő azonban vérbeli skolasztikus módjára hat érvvel bizonyította be nekik, hogy nincs okuk a büszkélkedésre. Amikor Kamilla nővére, aki legközelebb állt hozzá, kifejezte óhaját, hogy szeretné bíborban látni, azt írta neki: „Ha ismét ilyen vágyad támad, vess keresztet, mert ez az ördög kísértése!” Reményeikben amúgy is csalódtak! A bíboros nem segítette őket olyan mértékben, ahogy várták. Nem használt az sem, hogy a világhírű hittudós nyakára egy teológust küldtek, aki be akarta neki bizonyítani, hogy bátran tehet még többet családjáért... A szegényeknek azonban mindenét odaadta, úgyannyira, hogy amikor meghalt, nem maradt utána semmi és a pápa volt kénytelen eltemettetni. Amikor a nepotizmus annyi kárt okozó fertőzése még mindig kísértett, Bellarmin bíboros élete valóban példaadó ellenreformáció volt!

Hogy azonban a katolikus fogalmazású szerénység és alázatosság éppen nem egyenlő a gerinctelenséggel és elvtelenséggel, arra ismét ő mutatott példát. Tekintélye bíborostársai előtt, akik között benső jóbarátja volt a hírneves történetíró Baronius, természetesen igen nagy volt. Bellarmin nemcsak a szent kollégium egyes tagjainak akkor szinte kötelező pompaszeretetét ostromozta, hanem VIII. Kelemen pápával

szemben is mindig szókimondó egyenességet tanúsított. Intette, hogy a Tridentinum határozatait, különösen a papság reformját, vegye komolyan, óvta attól, hogy sokat vitatott, nehéz teológiai kérdésben, a kegyelem hatékonyságának kérdésében saját tanulmányai alapján foglaljon állást, mert nem teológus és a régebbi pápák sem hagyatkoztak dogmatikus döntésekben elsősorban saját tanulmányaikra, hanem iparkodtak az Egyház egyetértését és a püspökök, meg a doktorok véleményét megállapítani. Utalt elődjére, V. Sixtusra, aki önfeljűen maga javította ki a bibliafordítást, amivel igen kellemetlen helyzetet teremtett.

VIII. Kelemen nem bírta el a nyílt szót. Amúgy is hűvösen viselkedett a jezsuitákkal szemben s a pápák nagy történetírója, Pastor szerint a jezsuita tanácsadókat helyel-közzel szerette Rómától távol látni. Bellarmint is elérte a kitüntetés, amely Aquaviva generálist is többször fenyegette. 1602-ben a pápa Capuába küldte érseknek. Bellarmin készségesen engedelmeskedett. Csak három évig volt ugyan capuai érsek, de ezen rövid idő alatt is szinte csodákat műveit egyházmegyéjében. Mindenekfelett azonban itt is megvalósította az alázat és önérzet remek szintézisét. Erélyesen megvédte az alkirályal szemben főpapi méltóságának tekintélyét, mégis mindig a legszívélyesebb viszonyban maradt a világi hatóságokkal. Mint érsek szinte szó szerint valósította meg a trienti zsinat rendelkezéseit. Hetenként személyesen hirdette az ígét, gyóntatott, vizitációkat tartott, javította a papság erkölcsseit és a szerzetesek fegyelmét. Sokat adott az istentisztelet fényére és méltó elvégzésére. Pontosan

az előírás szerint három egyházmegyei és egy tartományi zsinatot tartott.

Nem csoda ezek után, hogy a hirtelenül bekövetkezett két pápaválasztásnál igen komolyan esett arról szó, hogy Bellarmin bíboros kerül Szent Péter örökébe. De politikai okokból nem látszott kívánatosnak, hogy jezsuita legyen az egyházfő, aminek ő örült a legjobban. V. Pál pápa azonban 1605-ben visszahívta Rómába. A capuai érsekség jövedelméből évjáradékot akart neki biztosítani, Bellarmin azonban — ebben is a Tridentinum szellemét követve — nem fogadta el a pápa ajánlatát.

1605-ben kezdődött Bellarmin életének leghálátlanabb korszaka: neki kellett szállítania az irodalmi fegyvereket azoknak az egyházpolitikai kérdéseknek a megoldásához, amelyek a Szentszék és a velencei köztársaság, majd I. Jakab angol király és részben Franciaország között felmerültek. Bellarmin itt sem tagadta meg magát; Velencével szemben engedékenységet ajánlott az erélyes pápának, mert látta, hogy más államokkal szemben enyhébben jártak el és Velence esetében a politika diktálta a szigort. Ekkor írja (1610-ben) a pápának a világi dolgokban járó hatalomról szóló könyvet, amelyben ugyanazt az álláspontot képviseli, mint Disputatioiban. A könyv sorsa is ugyanaz lett. A párizsi parlament ezt is ünnepélyesen elvetette. Szalézi Szent Ferenc sem tartotta egészen időszerűnek.

Ez a munka volt utolsó nagy megnyilatkozása a világegyház nyilvános ügyeiben. Ettől kezdve élete és

irodalmi működése mindinkább visszakanyarodott a kiindulópont, a kolostor csendje felé. 1611-ben adta ki zsoldármagyarázatait, melyek szintén harminc kiadást értek meg. Azután felszólításra megírta 1613-ig terjedő önéletrajzát. Mint minden megnyilatkozásában, ebben is természetes, egyenes és őszinte. Komikus eseteket, sikertelenségeket éppen úgy elbeszél, mint sikereket. Azzal fejezi be vallomását, hogy nem mondott semmit saját erényeiről, mert nem tudja vannak-e erényei, hibáiról hallgatott, mert ezek nem érdemlik meg félj egyeztetésüket és bárha az ítélet napján is törölve lennének Isten könyvéből.

A nagy aszkéta, aki fiatalabb korában példás aszketikus életet valósított meg, csak késő öregkorában jutott hozzá, hogy tollát is ennek szentelje. Minden esztendőben négyhetes lelkigyakorlatra vonult vissza a rend római noviciátusába. Ezen lelkigyakorlatok eredménye 1614-től minden esztendőben egy-egy aszketikus munka. Az elsővel kapcsolatban, amelyben a lélek felemelkedéséről ír Istenhez, maga mondta, hogy többi munkáját csak akkor olvassa, ha kell, de ezt három-négyszer is elolvasta már. Elmélkedett a szentek boldogságáról az ég örömeiben, a galamb (az Egyház) bánatairól fiai, világiak és egyháziak, szerzetesek hibái és fegyelmetlenségei fölött, Krisztus hét szaváról a kereszten. Ulászló lengyel trónörökösnek írt egy könyvet a keresztény fejedelem kötelességeiről. Az utolsó (1619) az élet befejezéséről, a jó halál művészetéről szól. Ilyen „ars moriendi”-ket a XVII. században sokan írtak. Nálunk is főképpen rendtársai követték ebben a műfajban. Ilyenek Tamóczy István

„Holtig való barátsága”, Ágoston Péter „Lelki patikája”, Ordódy János „Lelki orvosságos kertje” és Illyés István esztergomi nagyprépost könyve, a „Készület a jó meghaláshoz”. Tehát nemcsak a nagy hitvédő, hanem az aszketikus író is termékenyítőleg hatott.

Amikor utolsó aszketikus munkáját megírta, már mind sűrűbben jelentkeztek nála a test gyengeségeiben a halál előhírnökei. 1621-ben azután végleg visszavonult a novíciusházba és készült a halálra. Ha egyházfejedelmi pályájára gondolt, néha-néha még őt is elfogta az ítélettől való szorongás, de azután egyre jobban győzött benne a gyermeki bizalom és a mennyország utáni vágyakozás. Assisi Szent Ferenc, egyik védőszentje stigmáinak ünnepén, amelyek tiszteletét maga is hathatósan előmozdította, 1621 szeptember 17-én, amint maga kívánta és előre megmondotta, halt meg. Halálos ágyánál ott volt XV. Gergely pápa is.

Végrendeletében azt kérte, hogy egykori szent tanítványa, Alajos lábainál temessék el. Ez a kívánsága csak háromszáz év múlva teljesedett be. Boldoggáavatásakor vitték át földi maradványait Szent Ignác templomából az Al Gesùba.

«

Bellarmin ritka egyenletes földi pályát futott be. Szerzetes, prédikátor, tanár, tudományos író, rendi előjáró, pápai teológus, bíboros, érsek, egyházpolitikus, aszketikus író volt időrendi egymásutánban. Pályája szép ívben lendült ki a rendből és; a tetőpontról vissza-

kanyarodott a kiindulási ponthoz, a kolostorhoz. Bármily magasra ívelt és ez a pálya, ezzel a kiindulóponttal mindig összekötötte bizonyos vonzás, a lélek ereje és hajlama. Itt nyugodott meg és készült az elszámolásra arról a sok talentumról, amely neki adatott.

A szentek életében a külsőségek megegyezései ellenére sincsenek sablonok. Minden szent magábanvaló egyéniség, amelyet hordozójának kemény munkával kellett kimunkálnia. Bellarmin életpályája és egyénisége is különbözik minden más szentétől. Ezt a pályát nem szántották fel nagy lelki viharok. A bűnbánók nagy megtérési élménye hiányzik belőle. A kicsinyben való csodálatos hűség, a szakadatlan munka és imádság, a szinte gyermeki istenszeretet voltak a horgonyok, melyek biztosították lelke egyensúlyát és nyugalmát sokféle világi vagy legalább is a lélek csendjén kívül eső elfoglaltságaiban. Bár annyira el tudott merülni az imádságban, hogy nem egyszer teljesen megfeledezett környezetéről, a vízió misztikus ajándékával minden valószínűség szerint nem rendelkezett. Neki annak bemutatása jutott osztályrészül, hogy a jezsuita recept szerint is, amely nem a kivételes egyéniségeknek, hanem az átlagrendtagoknak készült, lehet szentté lenni.

A hitviták kora éles levegőjének megenyhülésével különben protestáns oldalról is megszűnt az a gyűlölködő lelkület, amely Bellarminban nemcsak a tudóst, hanem az embert is sárba akarta rántani. Bayle protestáns tudós már 1730-ban elismerte róla, hogy nincs író, aki a római Egyház és pápa ügyét jobban védte volna, mint ő. Az embernek viszont a nagy Ranke szolgálta-tott elégtételt, amikor kijelentette róla, hogy nemcsak

ügyes hitvitázó volt, hanem olyan férfiú is, akiről el kell ismerni, hogy nálánál apostolibb életet senki sem élt.

*

Annak hivatalos elismertetése iránt, hogy Bellarmin valóban szent volt, halála után már hat évvel megtörténtek az első lépések, de csak háromszáz év múlva volt eredményük. Mintha a Gondviselés úgy intézte volna, hogy a nagy tudós — stílszerűen — csak ismételt és legalaposabban lefolytatott eljárás után juthasson a tisztelet oltárára.

A többszöri kísérlet során és a sikeres befejezéskor természetesen mindig szó esett tudományos munkásságáról, elsősorban a Disputatiokról. Többi munkái mellett a szenttéavatás és az egyháztanítói méltóság pápai dekrétumai is kiemelik ezt a művét. Az első feljegyzi VIII. Kelemen emlékezetes mondását, amellyel Bellarmin bíborosi kinevezését megindokolta: „Kiválasztottuk őt, mert tudományban nincsen párja az Isten Egyházában”.

Mindazonáltal Bellarmin nem a tudománya miatt jutott a katolikus Egyház oltáira, ez csak az egyházdoktori címet szerezte meg neki. A tudomány önmagában sohasem volt alap, amelyen egy szentnek az oltára felépülhetett.

Nem lett szentté az ókori kereszténység egyik legmarkánsabb egyénisége, Tertullianus, pedig hatalmas érdemei voltak az Egyház tudományos védelme körül. Be féktelen temperamentuma és intellektuális gögje a montanizmus eretnekségébe hajszolta. Nem elég a jám-

bor élet sem, ha a tudományban van a hiba. „Ezért nem lett szentté az őskereszténység másik nagy elméje, Origenes sem, akinek tudománya és szorgalma szinte minden képzeletet felülmúlt s aki jámbor élettel és a kínzások sebeiből bekövetkezett halállal tett hitet Egyháza mellett. De — ha nem is tudatosan és makacsul — előfordulnak műveiben állítások, amelyeket az Egyház nem fogadhatott el. A kettőnek: *helyes tudománynak és életszentségnek együtt kell járnia és kell hozzá az örökkévalónak érzékelhető bizonyágtétele — a csodában.*

Bellarminnál az eljárások során egy pillanatig sem támadt kétely a helyes tudomány felől. De sok időbe telt, míg bebizonyosodott, hogy páratlan tudománya mellé odaállíthatók hősi fokban gyakorolt erényei, tehát életszentsége is.

VIII. Orbán pápa már 1627-ben elrendelte a szenttéavatási eljárás megindítását, de ugyancsak ő később általános szabállyá tette, hogy legalább ötven évnek kell eltelnie a halál után, hogy a szenttéavatás megtörténhessék. Ezért Bellarmin ügyét csak 1675-ben lehetett újra elővenni. Ekkor a hittudósokból álló bizottság egyértelműen elismerte a szenttéavatás alapfeltételét, hogy Bellarmin hősi fokban gyakorolta az erényeket. De a bíborosi bizottságból, amely ezt a nyilatkozatot felülvizsgálta, hatan ellene szavaztak és ezért XI. Ince pápa megtagadta hozzájárulását, pedig a szükséges kétharmad többség megvolt. A XVIII. század elején is történt egy sikertelen kísérlet, majd újra 1753-ban XIV. Benedek alatt, amikor huszonnyolc bíborosból csak három szavazott a minősítés ellen. XIV.

Benedek is megtagadta hozzájárulását, pedig ő, aki a szenttéavatásról írt tudományos munkájával ezekben a kérdésekben szakember volt, már előzőleg kijelentette Bellarminról, hogy aki hetvenkilenc évig tiszta lelkiismerettel, büntől tisztán élt, pontosan megtartotta a parancsokat és evangéliumi tanácsokat, aki nem hibázott szerzetesi, püspöki és bíborosi kötelmeiben és egéssa életén át az igaz hitért dolgozott, az a közönséges kereszténynél magasabban áll és valóban hős.

Sokáig titok volt, hogy a pápa miért nem ismerte el nyilvánosan is Bellarmin erényeinek hősi fokát. Ma már ismerjük eljárásának rugóit. A három nemmel szavazó bíboros közül Passionei janzenista volt, tehát a jezsuiták heves ellenfele. Azt állította, hogy Bellarmin — önéletrajzából kitűnően — hiú és gögös ember volt. Ez azonban csak mondvacsinált ürügy volt. Az igazi ok megint a politika volt. Francia részről értésére adták a pápának, hogy rossz hatást tenne Franciaországban, ha a gallikanizmusnak ezt a nagy ellenfelét ezentté avatná.

Húsz évvel ezután, 1773-ban XIV. Kelemen pápa eltörülte a jezsuita rendet. Ezzel egyelőre minden kísérlet holtpontra jutott, hiszen érthető, hogy Bellarmin szenttéavatását elsősorban rendje szorgalmazta. A rend visszaállítása után nehezen indult meg az új eljárás. Komolyabb nehézségnek látszott, hogy Bellarmin, aki az élő pápákkal szemben mindig egyenes és szokimondó volt, egy halott pápát mintha hazugság árán akart volna megvédeni. V. Sixtus említett bibliakiadásáról volt szó. Utódának, XIV. Gergelynek azt tanácsolták, hogy vonassa ki a forgalomból a Sixtus

által önhatalmúlag kijavított szentírást. Bellarmin ellenezte ezt a tervet és azt ajánlotta Gergelynek, hogy a halott pápa emlékét lehetőség szerint kímélje. Javítsa át a kiadást és az előszóban írassa meg, hogy Sixtus maga is belátta, hogy hibás, de nem volt ideje kijavíttatni. Ezért most nyomdai és „más hibák” kijavításával kerül újra kiadásra. Bellarmin fogalmazásából később a „más hibák”-ról szóló részt törölték és így az volt a látszat, mintha Bellarmin azt állította volna, hogy a Sixtinában csak nyomdahibák találhatók. Azonban nagy a valószínűsége annak, hogy ezt a törlést nem Bellarmin végezte. Valóban oly jelentéktelen volt ez a nehézség is, hogy ezen nem akadhatott meg Bellarmin szenttéavatása!

1920-ban XV. Benedek pápa saját elhatározásával újra megindította az eljárást. A bíborosi bizottság egyhangú javaslata alapján azután ünnepélyesen kihirdette, hogy Bellarmin hősi fokban gyakorolta az erényeket.

Ezzel Bellarmin számára megnyílt az út az oltár dicsőségéhez. Az események most már olyan gyorsan peregtek egymásután, hogy ez még olyan szenteknél is ritkaságszámba ment volna, akik szembetűnően rendelkeztek az előírt követelményekkel. XI. Pius pápa már 1923 május 13-án boldoggá avatta.

A szenttéavatáshoz a boldoggáavatás után két új csoda volt szükséges. Buzgó lelkek könyörgésére az Úr ezt a bizonyóságot is megtette szolgája mellett. Bellarmin közbenjárására rövid egymásutánban két csodás gyógyulás történt. Az egyikben az Úr eszköze magyar ember volt. *1925-ben Benz Albin kalocsai konviktor*

gyógyult fel, Bellarmin tiszteletére tartott kilenced után, egészen hirtelenül, gyógyíthatatlan betegségéből. Megbizonyosodván ezen gyógyulások csodás voltáról, XL Pius pápa 1930 június 29-én Bellarmint a szentek sorába iktatta, ünnepéül pedig halála napját, szeptember 17-ét jelölte meg. Nyilvános tiszteletének első évfordulóján, 1931 szeptember 17-én, emelte az egyházdoktorok méltóságába.

Háromszáztíz esztendő telt el azóta, hogy Bellarmin földi pályáját befejezte és hogy Krisztus földi helytartójának ünnepélyes kihirdetése a szent bíboros egyházdoktorságáról elhangzott. Oly nagy nyílású az az ív, amely ezt a két dátumot összeköti, hogy szkeptikusan kérdezhetné valaki, van-e átjárás a túlsó parttól a mienkre? Nem csupán egy magában ugyan tiszteletreméltó egyéniség és a maga idejében jeles teljesítmény kapta-e meg az oltárraemeléssel a jó késői elismerését, de amelynek nincs vonatkozása a mi korunkkal. Ha pedig nincs, akkor Bellarmin szentté- és doktorráavatása csak fényes epizód volt, amely legfeljebb a szent doktor ünnepi zsolozsma ját recitáló és miséjét celebráló papságot érdekli és az őt magáénak valló rend örömét és dicsőségét jelenti.

Bellarmin azonban nemcsak a mi korunkban lett szent, hanem korunknak is szentje. „Modern” szent, a mi doktorunk is, van mondanivalója a mi számunkra is. Hívó emberre nem jelent különösebb nehézséget annak elfogadása, hogy magasabb hatalom rendelkezésének te-

kintse Bellarmin oltárraemelését a mi korunkban, azt, hogy ez az évszázadokon át csak a szaktudományban élő nagy szellem éppen ma állítottatott a szentek glóriájának fényességével példaképül minden rendű és rangú hívő elé. Mert korunk hasonló, sőt azonos betegségekben szenved, mint Bellarminé és orvossága sem lehet más, mint amit szavával és tetteivel Bellarmin nyújt.

Mélyebben látó elmék szerint megszakítatlan folytonosságban élünk azzal a korszellemmel, amelyet reneszánsznak nevez a tudomány, de amely a valóságban egy nagy, még ma is tartó temetési folyamatnak volt a kezdete. Eltemetése, levetkezése mindannak, ami az eszmék és eszmények értékvilágában a középkor sajátosága volt. A reneszánsz kezdte meg a felszámolást mindazzal, ami tárgyi, adott és kész érték. Helyébe tette az alanyiságot, a keresést, a saját teljesítményt. A hit természetfölötti világrendjében ez a lelki beállítottság szükségképpen a teljes dekadenciához vezetett: a szabad vizsgálódáson, kritícizmuson keresztül a „felvilágosult” racionalizmusig, sőt teljes hitetlenségig.

És ki tagadhatná, hogy a mi korunk — a vallási és hitbeli megújulás számos biztató jele ellenére is — a maga egészében ennek az évszázados degenerálódási folyamatnak még a mélypontján senyved. A mai világ, amely Lippert S. J. szellemes megállapítása szerint nem a tézist, hanem a hipotézist, nem a szilárd értéket, hanem a lenge elméletet tartja értékesnek, fuldoklik az egymásba torkolló, egymást gomolyogva gyűrögető eszmeáramlatokban és korlátlanul éli ki magát — elv szerint és gyakorlatban is — az öncélúságban, az alanyiságban, másképpen: féktelen individualizmusban.

A mellett kétségtelen, hogy még fokozottabban, mint akkor — Bellarmin korában — a „röpiratok” korát éljük. A mai ember szeret nehéz problémákkal foglalkozni, sőt erre nem kis mértékben büszke is. De irtózik a mélységtől, a rendszertől, következetességtől, következtetések levonásától és kérlelhetetlen alkalmazásától. Ezért szereti a nehéz problémák könnyed, zsurnaliztikus tálalását és ezért viseli magán a problémákkal való viaskodása sokszor a cirkuszi műbirkózás ürességének, csináltságának a bélyegét. Amit emelget, az nem tömör vas, hanem papírmáségyoló.

A háttérben pedig egyre határozottabb körvonalakban rémlenek fel azok a sötét hatalmak, amelyek egész fajokat készülnek elszakítani attól a Krisztustól, aki évezreden át életük értelme és centruma volt.

És munkájuk aránylag nagyon könnyű, mert zárt vagy zártnak látszó eszmerendszerrel jelentkeznek, amely az individualizmusában tanácstalan és iránytalan embert egykönnyen leveszi a lábáról.

Az Egyház mindazonáltal pillanatig sem inog meg küldetéstudatában, sem végső győzelmének bizonyosságában. Bölcsen tudja azonban, hogy a hívő ebben a világban él, ennek a világnak az eszméi veszik körül, mint ahogy az embert télen körülöleli a szürke, lélekzet-állító köd. Tudja, hogy ebben a gomolygó ködben nemcsak irányító szóra, hanem irányító példákra is szüksége van. Ezért fordul Krisztus földi helytartója sűrű egymásutánban elvszerű megnyilatkozásokkal — enciklikákkal — a hívők társadalmához és egyéniségek és életek bemutatásával, amelyek a tanító szó legszebb és leghatásosabb illusztrációi.

A katolikus múlt többi nagyjai, szentjei és doktori között Bellarmin nyugodt, de határozott körvonalú egyénisége kiválóan alkalmas arra, hogy a hívek előtt ma is példaképpen lebegjen. Nemcsak azért, mert életében egész testével és hatalmas szellemével gátként vetette magát az elé az áramlat elé, amelyben még ma is sodródunk és nemcsak azért, mert egymagában többet tett százaknál, hogy ez az áramlat az Egyházat el ne árassza. Hanem azért is, mert egyénisége és erényei ma is időszerűek. Mert szükséges, hogy a hívek — átlagukban talán kisebb tehetséggel és a maguk életformájára áthasonítva — utánozzák és megvalósítsák őket.

Bellarmin időszerűségéről a legilletékesebb fórum, XV. Benedek pápa mondotta ki az ítéletet, amikor 1920-ban, a legkaotikusabb időben, erényeinek hősi fokáról bizonyosságot tett. Szokatlan részletességgel beszélt akkor a pápa arról, hogy Bellarmin az Egyház minden rétegének ma is példája lehet.

Például állította a szerzetesek elé, hogy Szent Ignác alázatos szerzetesfiának hitét és jámborságát kövessék. Valóban! Bellarmin igénytelen egyszerűségével, a rendi közösségben való teljes feloldásával minden idők szerzetesének világító példája marad.

Például állította a tanítók elé a tanítót, hogy eltöltsenek az igazságnak azzal a szeretetével, amely a római kollégium tudós tanárát megszállta s amely minden szavát súlyossá és tiszteltté tette otthon és az ellentáborban is.

Követésére biztatta a gyóntatóatyákat és lelki vezetőket is, mert a lelkek bölcs ismeretével Szent

Alajos izzó vágyakozását a bűnbánat gyakorlása iránt is szelíd irányítással tudta a helyes mederbe terelni.

A főpapoknak ajánlotta a szent püspök példáját, aki az Isten dicsőségének előmozdítását és a lelkek halászását tekintette akkori életszaka egyedüli feladatának s aki megmutatta, hogy ha az Egyház bölcs rendelkezései és eltökélt akarat azok megvalósítására karöltve járnak, jóformán nincs megoldhatatlan feladat és rövid időn belül is csodákat lehet művelni.

A bíborosok elé állította ennek a nagy méltóság-
nak a viselőjét, hogy tanuljanak tőle szerénységet, hű-
séget és mindenekfölött tiszta szándékot, amelyet Bel-
larmin a szent kollégiumban minden tevékenységével
mutatott.

A szentatya azonban nem áll meg a tanítóegyház
eme hiánytalan hierarchikus skálájánál, hanem szeme
átfogja az egész Egyházat, amikor Bellarmint, az
„apologéták fejedelmét” követendő példaképpen állítja
azon világi hívek elé is, akikre az Egyháznak ma olyan
nagy szüksége van, hogy mint a katolikus igazság har-
cosai szálljanak szembe a tévelygés és istentelenség
zsoldosaival. Bellarminnál, mondja a pápa, megtalál-
hatják nemcsak a biztos hitet, hanem az erények ama
példáit is, amelyek a tanításnak hatékonyságot bizto-
sítanak.

XI. Pius pápa a szenttéavatáskor lényegében
ugyanígy hangsúlyozza Bellarmin korszerűségét, ami-
kor arra biztatja a híveket, hogy Bellarmint, aki az
életszentséget és kiváló tudást egyesítette magában,
azok tekintsék példaképül, akik az Egyház védelmére
vállalkoznak. Az ő közbenjárására reméli a pápa, hogy

„a tévedés sötétségének legyőzése után az igazság fényessége fog világítani minden elmének” és a jelen viharos sötétsége ellenére is hiszi, hogy végre valósággá lesz minden idők pápáinak legfájdalmasabb szívügye és beköszönt a várva várt nap, amikor Krisztus szeretete szerteömlik minden szívben és az isteni ígéret az egy akolról és egy pásztorról beteljesül.

A két pápa útmutatása és jóslása teszi Bellarmin korszerűségét valóban világegyházi méretűvé. Ha tehát a világi hívők előtt legújabbán tágranyitott működési területnek, az Actio Catholica-nak keresnénk mennyei pátrónust, a két pápa emelkedett hangú dicsérete és ajánlása igazíthatnának útba.

Bellarmin, az apologéták fejedelme, az, aki Benedek pápa szerint a világi hívő példaképe is lehet. Ha a pápa Bellarmin sokszínű egyéniségéből mint korszerűt éppen ezt a vonást emeli ki és állítja minden hívő szeme elé, ezzel világosan rámutat arra, hogy az érzelmek megfoghatatlanság a és a műkedvelői tudás sekélyessége nem képesítenek az igazság harcosának tisztére. Ehhez elsősorban aszketikus önfegyelméssel megszerzett, mély és szilárd tudás kell. Ez a tudás, amelyet — mint Bellarminban — az elvek szerint való élet erényei kell, hogy ékesítsenek, tesz megértővé és igazságossá más felfogásúakkal szemben, de egyúttal felvértez az értelmi és erkölcsi sérthetetlenség fegyverzetével is.

Ilyenformán tehát nem erőszakolt és alkalmi eszmélkedés ajánlkozása, ha Bellarminról életrajzírójával azt állítjuk, hogy „a világhírű teológusnak, a kora vallási bajai iránt tevékeny megértéssel eltelt lelki-

pásztornak, a rendi közösségbe és előjárói alá aláztosan beilleszkedő szerzetesnek, a szakadatlan munka, de egyúttal a bensőséges ima és vidám tréfa emberének van adnivalója a mi korunknak is. Bellarmin megmutatja nekünk, hogy borús időben is lehetséges haladás a magasságok felé, hogy akinek van bátorsága ezt a felfelétörést Isten segítségével megkísérelni, sokak számára vezér lesz s ilyenformán az éjszaka borús árnyaira napfényes nappal következhetik”.